

Van moestuin over fort naar steengroeve

Opgraven in Oudenburg

Luchtfoto van Oudenburg. Het Romeinse kamp is nog goed bewaard in het stratenpatroon. De opgraving vond plaats ter hoogte van het witte hoekhuis vóór de ingang van de kerk © agentschap Onroerend Erfgoed

Oudenburg is vandaag de dag een klein stadje tussen Brugge en Oostende. Wie er rondloopt, verwacht niet meteen een roemrijk verleden. De naam Oudenburg – oude versterking – doet echter het tegenovergestelde vermoeden. En inderdaad, onder de Romeinen was Oudenburg aanvankelijk een bloeiend dorpje, een zogenaamde *vicus*. Naar het einde van de 2de eeuw bouwde het Romeinse leger er een versterking. Oudenburg lag toen aan een zeegeul, die in verbinding stond met de Noordzee. De huidige poldervlakte was een groot getijdengebied, en het Oudenburgse fort stond in voor de kustverdediging. Een oplettend oog kan de rechthoekige omwalling van de versterking nog steeds herkennen in het moderne stratenplan.

Het vrij leggen en onderzoeken van een haard of oven opgebouwd uit keramisch bouw materiaal met Norbert en Bregje © Ruben Willaert nv

■ JASPER DECONYNCK

Hoewel het fort ergens in de eerste helft van de 5de eeuw haar zuiver militaire functie verloor, bleef het een aantrekkelijke plaats voor allerlei activiteiten. De stenen muren van de laat-Romeinse fases van het kamp speelden hier ongetwijfeld een belangrijke rol in. Zo zijn wetenschappers vrij zeker dat Oudenburg in de vroege middeleeuwen het centrum vormde van een *pagus*, een bestuurlijk district. Met de opkomst van Brugge tijdens de 9de eeuw verdwijnt Oudenburg meer naar het achterplan.

Een lange opgravings-geschiedenis

Archeologisch gezien is Oudenburg een echte schatkamer. Sinds de jaren 50 zijn er opgravingen aan de gang. Zo'n 15 jaar geleden zorgde een grote opgraving op de zuidwestelijke hoek van het Romeinse kamp voor veel nieuwe inzichten. Dit onderzoek schiep het kader voor onze

huidige kennis van Romeins Oudenburg. Daarmee is de kous niet af, want de binnenkant van het fort is archeologisch eigenlijk slecht gekend.

Het is dan ook groot nieuws dat archeologen van Ruben Willaert nv afgelopen zomer een klein terrein, zo'n 570 m² groot, pal in het centrum van Oudenburg konden opgraven. Het terrein ligt op de hoek van de Kerkstraat en de Mariastraat, in de schaduw van de kerk, aan het vermoedelijke kruispunt van de Romeinse straten die het fort in vier delen opdeelden.

De verwachtingen waren hooggespannen en ze werden ook ruimschoots ingelost. Het onderzoek leverde nieuwe informatie op over het gebruik van het terrein vanaf de Romeinse periode tot op de dag van vandaag.

Koeien, groenten en soldaten

In eerste instantie was het opgegraven

gebied in gebruik als grasland, waarbij enkele greppels instonden voor de afwatering en/of voor het afbakenen van percelen. Met de opkomst van de *vicus*, vanaf de tweede helft van de 1ste eeuw n. Chr., diende men het terrein intensiever te gebruiken. De grotere groep mensen had namelijk meer voedsel nodig. De oorspronkelijke bodem was echter te arm om gewassen op te telen. Daarom bracht men een pakket zand aan, vermengd met plaggen en ander organisch materiaal, om de vruchtbaarheid te bevorderen. Het resultaat was een laag van zo'n 25 cm dik, waarin men groenten, graan, of andere gewassen kweekte. Het terrein vormde dus een moestuin of een akker. De eigenlijke *vicus* zelf lag ten westen en ten zuiden, en was zo'n 15 hectare groot. Op het einde van de 2de eeuw koos men deze strategische locatie om een versterking op te richten. Het Romeinse leger nam daarvoor een deel van de *vicus* in. Deze leefde nog een kleine eeuw verder als kampdorp, maar verdween daarna.

Het onderzoek aan de Kerkstraat maakt duidelijk dat het kamp opgericht werd zonder al te veel bodemingrepen. Het vormde de start van vijf opeenvolgende fortfasen, drie in hout en twee in steen. Het fort was een *castellum* waarin 500 tot 1000 soldaten van de Romeinse hulptroepen (*auxilia*) waren gelegerd.

De archeologen troffen heel wat sporen van deze militaire aanwezigheid aan. Het gaat dan om ovens en hardplaatsen, latrines, paalsporen, afvalkuilen, vloeren en funderingen, een artisanale kuil voor de aanmaak van kalkmortel, en de funderingsresten van een groot gebouw dat misschien in verband staat met de *principia*, het hoofdkwartier van het kamp. De opgegraven resten bestaan uit twee kamers, een mogelijke doorgangsweg en een centrale koer die aansloot op de weg. Ergens in het begin van de 4de eeuw breekt men dit monumentale gebouw af. Dit past waarschijnlijk binnen de bouw van het eerste stenen fort tijdens de regeerperiode van keizer Constantijn. In de uitbraaksporen van het gebouw vonden de archeologen heel wat zaken die aantonen dat er naast de militairen ook gewone mensen aanwezig waren in het kamp. Bijvoorbeeld benen haarnaalden, een vrouwenring en sieraden in glaspasta.

De teloorgang

Na de afbraak van het stenen gebouw bouwde men klaarblijkelijk geen nieuwe structuur, alleszins niet op deze locatie. Doorheen de 4de eeuw zijn er in het opgegraven gebied enkel oventjes en hardplaatsen aanwezig. Blijkbaar heeft de zone op dat moment een artisanale bestemming gekregen.

Na het verdwijnen van de Romeinse staat in de eerste helft van de 5de eeuw, verandert het fort van functie. Tijdens de vroege middeleeuwen is de bevolkingsdichtheid duidelijk lager. De archeologen troffen enkel wat hardplaatsen en een waterput aan. Later verliet men het terrein volledig, waarna een zeer sterke verwildering optrad. Dit weten de onderzoekers dankzij de vele wortelgan-

De complexe taak van alle gevormde lagen, voorzien van een kaartje met individueel spoornummer, te registreren
© Ruben Willaert nv

gen en andere vormen van bioturbatie (verstoringen door dieren en planten) die aanwezig zijn in deze niveaus.

Vanaf de 9de eeuw gebruikte men in tussentijd de muren en stenen constructies van het kamp als steengroeve. In het begin gebeurt dit op kleine, lokale schaal. Later pakt men het grootschaliger aan. De stenen werden voornamelijk aangewend voor de bouw van de grafelijke versterking in Brugge in de 9de-10de eeuw, en voor de oprichting van de Oudenburgse Sint-Pietersabdij in 1056-1070.

Vanaf dan zien de archeologen een langzame maar zekere ophoging van het terrein met humusrijke grond. Enkel in de 15de eeuw stopt deze ophoging even, wanneer er zich naast een waterput enkele afvalkuilen bevinden. Daarna gaat de ophoging gewoon verder, om in de 19de eeuw uit te komen op een ophoging van wel 2,2 m. Dan richtte men de zone in als woongebied en verschijnen er opnieuw gebouwen.

Er wacht archeologen en specialisten nog heel wat werk om de structuren en vondsten van deze opgraving verder te bestuderen. Het is alleszins zeker dat onze kennis over Romeins en middeleeuws Oudenburg opnieuw verder uitgediept is!

Fedra en Emiel meten de profielen in © Ruben Willaert nv